

Pirmoji lietuvių patarlių bei priežodžių knyga

DALIA ZAIKAUSKIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

dalia.zaikauskiene@liti.lt

2023 m. minimos Liudviko Adomo Jucevičiaus 210-osios gimimo metinės – puiki proga prisiminti ir iš naujo įvertinti šio kultūros veikėjo, vertėjo, istoriko, etnografo, tautosakininko, nors trumpą, bet turiningą gyvenimą ir intensyvią kultūrinę veiklą, taip pat – ir indėlį į lietuvių patarlių bei priežodžių rinkimo ir skelbimo istoriją. 1840 m. Vilniuje lenkiškai publikuotas L. A. Jucevičiaus rinkinys „Przysłowia ludu litewskiego“ lietuvių paremiografijoje visų pirma minimas kaip svarbus XIX a. reiškiny – tai pirmoji lietuvių patarlių bei priežodžių knyga. Be to, šis nedidelis leidinys nusipelno dėmesio dėl savo originalaus turinio – tiek pačių posakių, tiek gausios papildomos medžiagos: mitologinės, tautosakinės, etnografinės, istorinės, literatūrinės. Straipsnyje aptariamos L. A. Jucevičiaus skelbiamų posakių žanrinės ir turinio ypatybės, komentarų pobūdis.

Esminiai žodžiai: paremiologija, paremiografija, patarlė, priežodis, žanras, tautosaka, mitologija.

Kelios pastabos termino klausimu

Rinkinio pavadinimas į lietuvių kalbą įprastai verčiamas kaip „Lietuvių liaudies priežodžiai“¹. Augustinas Janulaitis 1910 m. leidinyje „Kun. Liudvikas Adomas Jucevičius, Lietuvos rašytojas (1813–1846): trumpas aprašymas jo gyvenimo ir veikimo“ pateiktoje bibliografijoje rinkinio posakius vadina *patarlėmis*: „įvairios patar-

lės, prie kurių pridėtos žmonių pasakėlės, rodančios, kaip tokia patarlės atsirado“². Šiuolaikinėje paremiologijoje L. A. Jucevičius skelbiami posakiai, pavyzdžiui, *Palanga – tai ne svieto pabanga; Eik su velniu obuoliauti – paliksi be terbos ir be obuolių; Vaikščioja kad gervė*, vadinami patarlėmis ir priežodžiais³. Tokia neva terminologinė

1 Jucevičius, L. A. *Raštai*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1959, p. 499 (toliau – *Raštai*); Grigas, K. Nuo pirmųjų raštų iki sisteminio leidinio [įvadas], *Lietuvių patarlės ir priežodžiai*, t. 1, A–D. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2000, p. 27; Vanagas, V. Liudvikas Adomas Jucevičius, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. VIII, p. 747–748.

2 Janulaitis, A. *Kun. Liudvikas Adomas Jucevičius, Lietuvos rašytojas (1813–1846): trumpas aprašymas jo gyvenimo ir veikimo*. Vilnius: M. Kuktos sp., 1910, p. 39.

3 Šiuolaikiniuose patarlių ir priežodžių tyrimuose vartojamas ir *paremijos* terminas (gr. *paroimia* – priežodis, patarlė, sentencija), kartais šiai sąvokai suteikiant platesnį turinį, apėriantį ne tik patarles bei priežodžius, bet ir kitus artimus trumpuosius posakius, kaip antai situacinius posakius ar etiketo formules.

painiava yra atsiradusi dėl paprastos priežasties: skirtingu metu šio tautosakos žanro posakiai vadinti nevienodai. Iki XIX a. lietuvių raštijoje patarlės bei priežodžiai vadinti vienu *priežodžių* terminu. Šis terminas pasirodė palyginti anksti: Konstantino Sirvydo žodyne „*Dictionarium trium linguarum*“ (1631) jis pateikiamas kaip lenkų *przysłowie* ir lotynų *proverbium* atitikmuo. XIX a. kai kurie lietuviškų raštų leidėjai, pvz., Kajetonas Nezabitauskis, terminą *priežodis* taip pat vartojo plačiau prasme, tačiau anuomet jau atsirado ir *patarlės* terminas, siejamas su žodžiu *patarti*. Jį randame Simono Daukanto, Motiejaus Valančiaus ir kitų leidėjų raštuose. Laurynas Ivinskis savo kalendoriuose vartojo abu šiuos terminus – *prįžodej* ir *patarles*. Specialistai, paremiologai, šiuolaikiniuose teoriniuose tyrimuose patarlės ir priežodžius skiria, tačiau rinkiniuose laikomasi tradicijos juos skelbti drauge⁴.

L. A. Jucevičiaus rinkinys lietuvių paremiografijos kontekste

Lietuvių patarlių ir priežodžių skelbimo pradžia siejama su lietuviškos raštijos ištakomis. Pirmuoju skelbimo periodu XVI–XVIII a. patarlės bei priežodžiai kaip iliustratyvūs pavyzdžiai buvo teikiami religinio pobūdžio raštuose, gramatikose, žodynuose, etnografiniuose aprašuose. Anuomet po vieną kitą tradicinį posakį pateko į Jono Bretkūno ir

Mykalojaus Daukšos postiles, Konstantino Sirvydo „Punktus sakymų“ ir kt. Paremiologams vienas reikšmingiausių šio laikotarpio šaltinių – Jokūbo Brodovskio „Vokiečių–lietuvių ir lietuvių–vokiečių žodynas“, kur daugybė lietuviškų žodžių pavartojimo atvejų iliustruota patarlių, frazeologizmų, mįslių pavyzdžiais, pastabomis apie lietuvių papročius ir tikėjimus⁵. Iš XVI–XVIII a. leidinių į lietuvių pareminį fondą pakliuvo per 1500 tekstų⁶.

XIX a. patarlės bei priežodžiai, kaip ir visa tautosaka, mitologija, liaudies papročiai, gyvensena, sulaukė vis didesnio lietuvių kultūros labui besidarbuojančiųjų dėmesio. Šio laikotarpio lietuvių patarlių istoriografijoje kaip iškiliausios asmenybės minimi S. Daukantas, K. Nezabitauskis, L. Ivinskis, V. Kalvaitis, M. Valančius, A. Baranauskas, taip pat ir – L. A. Jucevičius. Daugumoje XIX a. leidinių patarlės bei priežodžiai, kaip ir senuosiuose raštuose, pasitelkiamos kaip iliustratyvūs pavyzdžiai. Tarkime, S. Daukantas juos vertino kaip gerus kalbos pavyzdžius, jais iliustruodavo paprotinės teisės nuostatas, liaudies pedagogikos principus, vaizdinguose posakiuose ieškojo lietuvių mitinės pasaulėžiūros atspindžių. Taip pat patarlės bei priežodžiai imti skelbti pluoštais elementoriuose, kalendoriuose, kitokiuose praktinės paskirties

4 Esminis patarlės ir priežodžio skirtumas yra sintaksinis posakio užbaigtumas / neužbaigtumas (patarlės sakinio apimties) ir tai, kad patarlės esti apibendrinamojo pobūdžio, o priežodžiai yra veikiau replikos, reakcija į ką nors (*Pratarmė*, Lietuvių patarlės ir priežodžiai, t. 1, A–D, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2000, p. 7–8).

5 *Lexicon Germanico-Lithvanicum at Lithvanico-Germanicum... / von Iacobo Brodovskij Prae-centore Trempensi, Smulkioji lietuvių tautosaka XVII–XVIII a.: priežodžiai, patarlės, mįslės*, paruošė Lebedys, J. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1956, p. 43–407.

6 Dabar LLTI patarlių bei priežodžių kartotekoje ir elektroninėje duomenų bazėje sukaupta per 50 000 patarlių ir priežodžių tipų (<https://archyvas.llti.lt/elp/lit>).

leidiniuose, kitų žanrų tautosakos rinkiniuose – tai K. Nezabitausko, L. Ivinskio, V. Kalvaičio, S. Daukanto ir kitų paskelbtos patarlės bei priežodžiai. L. A. Jucevičių šiame kontekste regime, viena vertus, tęsiantį iki tol gyvavusią paremiografinę tradiciją skelbti patarles bei priežodžius kaip valsietiškosios pasaulėžiūros bei gyvenenos iliustraciją, antra vertus, jis – novatorius, išleidęs pirmą savarankišką patarlių bei priežodžių rinkinį ir jiems aiškinti pasitelkęs tautosaką, mitologiją, literatūrą.

L. A. Jucevičius – paremiologas ir paremiografas

Iš L. A. Jucevičiaus straipsnių ir knygų publikavimo datų numanome, kad su patarlėmis ir priežodžiais L. A. Jucevičiaus daugiausiai dirbo kunigaudamas Švenčionyse ir Svėdasuose⁷. Tuomet, greta leidinių „Lietuvių dainos“, „Žemaitijos bruožai“, jis parengė ir „Lietuvių liaudies priežodžius“, o ištraukos iš būsimų knygų publikuotos ir perpublikuotos to meto periodinėje spaudoje. Tiesa, pirmoji paremiologinė publikacija pasirodė anksčiau – 1838 m.: straipsnis „Kai kurie lietuvių liaudies priežodžiai“ paskelbtas Pranciškaus Dobkevičiaus (Franciszek Dobkiewicz) redaguotame leidinyje „Pisma rozmaite“ (liet. „Įvairūs raštai“)⁸ ir

tais pačiais metais perspausdintas Krokovoje ėjusiame leidinyje „Zbieracz Literacki“⁹. 1839 m. papildytas straipsnis išspausdintas „Tygodnik Petersburski“, o remiantis „Tygodnik Petersburski“ publikacijomis 1839 m. žurnale „Сынъ Отечества“ išspausdintas L. A. Jucevičiaus darbais paremtas ir į rusų kalbą išverstas straipsnis „Lietuvių patročiai, žaidimai, patarlės ir padavimai“¹⁰. Švenčionių laikotarpiu Juzefui Ignacui Kraševskui 1839 m. balandžio 19 d. rašytame laiške L. A. Jucevičius mini baigęs rengti „Lietuvių liaudies priežodžius“¹¹, 1839 m. balandžio 25 d. rašo pabaigęs patarlių rinkinio įvadą¹².

XX a. tyrėjai, rašę apie L. A. Jucevičiaus darbus – Meilė Lukšienė, Norbertas Vėlius, Arūnas Vaicekauskas, – pripažino, kad tiek etnografinę, tiek tautosakinę medžiagą jis rinko kaip mėgėjas, „ne kaip mokslininkas“¹³. Tai, kad posakiai į rinkinį sudėti be jokios aiškios sistemos, pastebėjo ir J. I. Kraševskis, nelaukęs to didele yda, mat patarlių bei priežodžių rinkinyje buvo publikuota

przez T. D., Wilno, 1838, p. 57–68 (žr. ten pat, p. 30).

9 Niektóre przysłowia ludu litewskiego. Z rękopisów Ludwika z Pokiewia, *Zbieracz Literacki*, 1838, t. 4, 19 października, Nr. 18, p. 137–142 (žr.: ten pat, p. 32).

10 Obychai, igry, posłowicy i predanija litovskie (s” pol’sk. V. R.). *Syn” Otechestva*, 1839, t. 11, Otdel” 3, p. 112–147 (žr.: ten pat: 34).

11 *Raštai*, p. 570.

12 *Lietuvių kultūros veikėjų laiškai J. I. Kraševskui* [parengė Genzelis, B.]. Vilnius: Mokslas, 1992, p. 34–35 (žr.: D. Burba, p. 36).

13 Lukšienė, M. Liudvikas Adomas Jucevičius [įvadas], *L. A. Jucevičius. Raštai*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1959, p. 32 (toliau Lukšienė, M.); Vėlius, N. Liudvikas Adomas Jucevičius (1813–1846), *Lietuvių mitologija*, t. 1, Vilnius: Mintis, 1995, p. 165–169 (toliau Vėlius, N.); Vaicekauskas, A. Lietuvių etnografijos pradininkas, *Darbai ir dienos*, t. 28, 2001, p. 193–199.

7 Domininkas Burba skiria tris Jucevičiaus kūrybinio gyvenimo etapus: Vilniaus, arba studijų (1834–1838), Švenčionių ir Svėdasų, arba kunigystės (vikaravimo) (1838–1843) ir konversijos, arba Lepelio (1843–1846) (Burba, D. Švenčionių vikaras Liudvikas Adomas Jucevičius: dvasininko aplinka ir mokslinė-publicistinė veikla, *Knygotyra*, 2022, t. 79, p. 20–47 [prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/knygotyra/article/view/30488/29472>])

8 *Niektóre przysłowia ludu litewskiego. Z rękopisów Ludwika z Pokiewia*. Pisma rozmaite wydawane

nedaug. Apskritai J. I. Kraševskio recenzija, 1840 m. paskelbta laikraštyje „Tygodnik Petersburgski“, labai palanki: J. I. Kraševskis gyrė rinkinį, pabrėžė, kad gyvendamas greta paprastų žmonių L. A. Jucevičius galįs geriau į jų kalbą įsiklausyti, taip pat rašė leidinį esant įdomų istoriniu požiūriu ir praversiantį norintiems pažinti gimtąjį kraštą¹⁴.

Tiek patarles bei priežodžius, tiek kitos rūšies tautosaką L. A. Jucevičius skelbė be metrikų, nenurodydamas kada, kur, iš ko užrašyta. Tokia anuometinė praktika taip pat suprantama, nes folkloristika ir etnografija anuomet dar nebuvo susiformavusios kaip savarankiškos mokslo šakos, nebuvo nusistovėję metodologiniai reikalavimai, kaip tokią medžiagą rinkti¹⁵. Vis dėlto reikėtų turėti omenyje, kad L. A. Jucevičius nesiekė atskirti tautosakos ir individualiosios kūrybos, lietuvių liaudies papročių, tikėjimų, tautosakos neskyrė nuo kaimyninių tautų, „kai kuriuos tautosakos kūrinius, ypač „padavimus“, užrašė netiksliai, daug ką pakeisdamas, suromantindamas, neretai ir savo romantišką kūrybą pateikdamas kaip iš liaudies užrašytą mitologinę medžiagą“¹⁶. Ne išimtis ir patarlių bei priežodžių rinkinys. Jame randame pavienių, patarlės ar priežodžio formą turinčių, bet niekur daugiau neužrašytų posakių, kurie galėjo būti ir paties autoriaus sugalvoti (pvz., *(Esam) lygūs kaip Plungės žydai; Šnypščia kaip žaltys be ožkos*

14 Kraszewski, J. I. Przysłowia ludu litewskiego zebrał i objaśnił ks. Ludwik Adam Jucewicz (rec.), *Tygodnik Petersburgski*, 1840, Nr. 32, p. 166 (prieiga per internetą: <https://crispa.uw.edu.pl/object/files/323680/display/Default>).

15 Vėlius, N. p. 168.

16 Ten pat.

pieno). Į rinkinį įtrauktas ir literatūrinės kilmės posakis *Neša kaip numirėlis savo meilingą*. Prie posakių pateikiami jų kilmę aiškinantys komentarai užrašyti ne iš posakius vartojusių valstiečių, o pagrįsti paties L. A. Jucevičiaus žiniomis ir patirtimi, apie ką užsimenama rinkinio pratarmėje:

Kas pasitaikė nugirsti, surinkau ir pagal išgales, pagal savojo krašto istorijos bei mūsų liaudies padavimų, papročių ir buities pažinimą paaiškinau¹⁷.

Nepaisant nedidelės apimties ir visų, iš dabarties mokslo perspektyvos žiūrint, tautosakos užrašymo ir skelbimo trūkumų, L. A. Jucevičiaus priežodžių rinkinys laikytinas vertingu ir moderniu savo meto leidiniu. Lietuvių patarlių ir priežodžių fondui svarbūs ir jo veikaluose „Žemaičių žemės prisiminimai“ (1842) bei „Lietuva“ (1846) paskelbti posakiai – ten jų publikuota dar pora dešimčių.

„Lietuvių liaudies priežodžiai“ – knyga apie Žemaičių žemę ir jos žmones

Rinkinys išleistas 1840 m. Vilniuje, A. Marcinovskio spaustuvėje¹⁸. Rinkinio priešlapiuose randame dedikaciją Juozapui Gorskiui¹⁹ ir cenzūros pažymą, leidžiančią

17 *Raštai*, p. 504.

18 L. A. Jucevičiaus rinkinio originalaus leidimo prieiga per internetą: <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10701676?page=1>

A. Marcinovskio spaustuvė veikė 1817–1862 m. A. Marcinovskis (1781–1855) buvo kilęs iš Baltarusijos, priklausė šubravčams, 1817–1839 m. leido laikraštį „Kurier Litewski“, redagavo „Dziennik Wilenski“, savo lėšomis išleido T. Narbuto veikalą „Dzieje starożytnie narodu litewskiego“ (*Raštai*, p. 651).

19 Gorskiai (*lenk.* Gorscy), Gurskiai, XVI a. – XX a. pradžios Žemaitijos bajorų giminė. Juozapas Gorskis – Salantų apylinkės dvarininkas, turėjęs

leidinį spausdinti. Rinkinys pradedamas „Pratarme“ – romantikams būdingo entuziazmo kupinu poetišku tekstu, raginančiu rinkti tautosaką, gręžtis ne į rašytinius šaltinius, o į gyvąją vartoseną:

Dar laikas nepraejo, dar ne vėlu daryti gausingą pjūtį senos savo krašto praeigos ir išminties dirvoje. Kiekvienas mūsųose kamputis žemės, kiekvienai namai, kiekviena šeima turi savų padavimų ir savo prosenelių veikalų atminimo. Neniekinkime tiksliai nieko, įeikime į dorą mūsų artojo trobelę, pasiklausykime jo pasakų, jo originalaus pasakojimo, ir sužinosime tokių dalykų, kurių nė sapnuoti nesapnavo, mūsų kronikininkai, o išeisim su didžiulėmis svarbių svarbiausių žinių atsargomis. Ten prisiklausysime nuostabių pasakų, dainų ir mįslių, kuriose ne sykį, it uolienose brangakmenis, svarbus įvykis į apysakos rūbą įvilktas slypi²⁰.

Pratarmėje autorius šlovina valstiečio kalbos grožį bei originalumą, atkreipia dėmesį į patarlių bei priežodžių senumą, taip parodydamas ir savo siekį juose ieškoti tautos praeities ir senosios religijos paliudijimų:

Kiemionis Lietuvoje visada originaliai reiškia savo mintis. Jokiu atveju, net apie paprasčiausius daiktus kalbėdamas, jis negali apsieiti be priežodžio. Daugelis tų priežodžių yra istoriniai, einą iš tolimiausių senovės laikų, daugelyje jų atsiliepia dargi senieji pagonybės amžių papročiai ir apeigos²¹.

Kiek matyti iš paties L. A. Juzevičiaus pastabų įvairiomis progomis, jis tautosaką

didelę biblioteką. Jiedu su Juzevičiumi artimai bendravęs (*Raštai*, p. 651).

20 *Raštai*, p. 503.

21 Ten pat, 504.

rinkęs pats. M. Lukšienės teigimu, Svėdasų laikotarpiu L. A. Juzevičius važinėjęs po visą Lietuvą, rinkęs tautosaką ir etnografines žinias, medžiagą užrašinėjęs ne tik iš valstiečių, bet ir iš lietuvių kalbą tebevartojusios smulkiosios bajorijos²². Rinkti tautosaką nebuvo lengva: „Lietuvos“ prattarmėje L. A. Juzevičius rašo, kad valstiečiai „nelengvai dalijasi savo žiniomis, ypač su aukštesniąja klase“²³. Regis, ne viskas, ką pavyko surinkti, jam atrodė verta publikuoti: „Prattarmėje“ nurodyti atrankos kriterijai, kurių L. A. Juzevičius laikąsis – neskelbti „nebūdingų mūsų tautai, atėjusių pas mus iš kaimynų arba mažai patraukiančius dėmesį“²⁴. Matyt, turėtume tai suprasti kaip siekį publikuoti lietuviškus kuo nors išskirtinius, originalius posakius. Šitai atspindėtų su tautosaka susijusią bendrą L. A. Juzevičiaus nuostatą, į kurią dėmesį atkreipė M. Lukšienė: „Juzevičiui, atrodo, ne tiek rūpi suvokti tipiškuosius lietuvių liaudies kūrybos bruožus, kiek užregistruoti ypatinguosius atvejus“²⁵. Nors šis M. Lukšienės teiginys labiau taikytas dainų žanrui ir L. A. Juzevičiaus nuostatą M. Lukšienė vertinto gana kritiškai²⁶, iš dalies tas pats pasakytina ir apie patarlių bei priežodžių rinkinį: jam būdingas vietinis koloritas (minimi vietovardžiai, asmenvardžiai),

22 Lukšienė, M. p. 31, 34.

23 *Raštai*, p. 58.

24 Ten pat, p. 504.

25 Lukšienė, M. p. 39.

26 „Romantiškas noras rasti ko retesnių, ko nepaprastesnių siužetų, ypač susijusių su istorija, jo paties poetiniai polinkiai – visa tai veikė entuziastingą tautosakos skelbėją taip, kad jis literatūrinės kūrybos neskyrė nuo tautosakos. Tad, pateikdamas tekstą, L. Juzevičius leisdavo sau romantikų pavyzdžiu šį tą pakeisti, savaip perpasakoti“ (M. Lukšienė, p. 39).

skelbiama daug mitologinių posakių, pasitaiko niekur daugiau neužrašytų patarlių bei priežodžių. Rinkinyje rasime tik porą ir kituose L. A. Jucevičiaus laidiniuose skelbtų patarlių bei priežodžių: tarkime, į „Lietuvą“ su nuoroda į patarlių bei priežodžių rinkinį, kur paskelbtas ir pasakojimas apie posakio kilmę, įtrauktas priežodinis palyginimas *Išmintingas kaip Zaleskio gandrai*; be nuorodos į rinkinį – su liaudies etiketu susijęs posakis *Buvo visko, tik privertimo nebuvo*. O štai tokios gražios, populiaros patarlės bei priežodžiai, kaip *Viena blezdinga – dar ne vasara, viena gryčia – dar ne miestas* (šią patarlę autorius laiko lenkiška); *Blogas tas artojas, kurio dirvas vyturiai mėšlauna*²⁷; *Bi-josi kelio kaip kurtis*²⁸; *Ant blendies uogos*²⁹; *Dirba kaip jautis pakinkytas*³⁰; *Geras valgytojas, geras prociaunykas; Senučiui meluoti, turtingam vogti, o gražiam čerauti*³¹ ir rinkinį neįtraukti. Nežinia, ar autorius rengdamas priežodžių rinkinį šių posakių dar neturėjo, o gal jie neatitiko jo atrankos kriterijų.

Rinkinyje paskelbti 44 posakiai, visi – pagal vienodą schemą: teikiamas posakio numeris, posakio tekstas lenkiškai bei lietuviškai (su tarminėmis formomis) ir komentaras – reikšmės paaiškinimas, vartosenos iliustracija, su tuo susijęs pasakojimas, tikėjimas ir pan. Nėra nė vieno „pliko“ patarlės teksto – kaip tik dėl šitokio pateikimo būdo L. A. Jucevičius rinkinys yra išskirtinis ne tik ano meto, bet ir visos lietuvių paremiografijos istorijos kontekste. XIX a. ir vėliau aktyviai renkant patarles

bei priežodžius iš pradžių svarbiausia buvo juos kaupti – stengtasi jų užrašyti kuo daugiau ir pernelyg nesirūpinta papildomais duomenimis. K. Grigas yra pastebėjęs įdomų faktą: net patys paremiologai nebuvo linkę naudotis turima patarlių reikšmės aiškinančia informacija³². Taigi L. A. Jucevičiaus rinkinys laikytinas labai moderniu, atitinkančiu šiuolaikinius patarlių skelbimo principus³³. Taip pat svarbu, kad rinkinyje patarlių bei priežodžių tekstai skelbiami lietuviškai ir netgi tarmiškai! Anot Monikos Jurkowskos, L. A. Jucevičius lietuvių kalbos mokėjimą išnaudojo siekdamas lenkų kalba perduoti lietuvių tautos dvasią³⁴.

Rinkinys, išverstas į lietuvių kalbą (vertėjas Dominykas Urbas), 1959 m. publikuotas L. A. Jucevičiaus raštų tome. Žavintis puikiais komentarų vertimais, dėl patarlių bei priežodžių tekstų pateikimo tenka apgailestauti – jie pateikiami bendrine kalba, tik kur ne kur išlaikant tarmines formas.

Rinkinyje paskelbti posakiai, įvairūs tiek turinio, tiek formos prasme, skelbiami be akivaizdžios sekos logikos. Turint prieš akis visas rinkinyje paskelbtas patarles bei priežodžius, akivaizdu keli dalykai: daugelis posakių turi kokią nors regioniš-

27 Raštai, p. 112.

28 Ten pat, 119.

29 Ten pat, 120.

30 Ten pat, 145.

31 Ten pat, 253.

32 Grigas, K. Kai kurios patarlių prasių mįslės, *Tautosakos darbai*, t. XV (XXII), p. 107.

33 Lietuvių literatūros ir tautosakos institute leidžiamame kapitaliniame šaltinyje „Lietuvių patarlės ir priežodžiai“ po patarlių tipologiniais aprašais linkstama teikti vis daugiau pastabų apie konkrečios patarlės sąsajas su kitų žanrų tautosaka, ką XIX a. darė L. A. Jucevičius.

34 Jurkowska, M. Kultura ludowa w twórczości ks. Ludwika Adama Jucewicza i Jana Ludwika Żukowskiego, *Zagadnienia bilingwizmu*. Seria I: *Dwujęzyczni pisarze litewscy i polscy*, redakcja naukowa tomu Andrzej Baranow i Jarosław Ławski. Białystok–Vilnius, 2017, p. 218.

kumo žymę, dažniausiai vietovardį (*Telšių pliumpis; Raseinių Magdė; Esam lygūs kaip Plungės žydai, Atsiliepia kaip Varnių varpas Lūkšte* ir kt.); gausu mitologinės tematikos posakių, kuriuose minimi *velnias, kipšas, ragana, aitvaras* ir kitos mitinės būtybės – tokių patarlių bei priežodžių daugiau kaip trečdalis³⁵. Taip pat dėmesį traukia neįprasti originalūs posakiai (*By vokieitis balso žmogaus nesupranta; Kriokia kaip prūsų žalnierius; Senoji Kuniškė* ir kt.). Vadinamųjų tikrųjų, klasikinių, žanrą reprezentuojančių patarlių vos kelios:

Genys margas, žmogaus gyvenimas dar margsnis

Eik su velniu obuoliauti – paliksi be terbos ir be obuolių

Eik su durnium vėžiauti – ans varles gaudo

Dangus aukštai, o ant žemės kieta.

Daugiausia rinkinyje rasime vadinamųjų priežodinių palyginimų:

Šnypščia kaip žaltys be ožkos pieno
Garsingas kaip Kretingos vargonai
Kavojasi kaip kipšas nuog Perkūno
Esam lygūs kaip Plungės žydai
Atsiliepia kaip Varnių varpas Lūkšte
Išmintingas kaip Zaleskio gandras
Plep kaip Varnių davatka
Pasipūtęs kaip pelėda
Vaikščioja kaip gervė
Išsitaisęs kaip prancūzas
Guli kaip šuo ant šėko
Ilgai prausiasi kaip saulė
Kriokia kaip prūsų žalnierius
Balsingas kaip Kažių varpas
Laksto kaip kipšas po jaują

35 Vėlius, N. p. 166.

*Neša kaip numirėlis savo meilingą
Pasileido kaip ubago botagas
Kaip gegužė užsirištomis akimis išsirinko
sau vyrą*

Į savo rinkinį L. A. Jucevičius įtraukė ir ne vieną frazeologinį įvardijimą (nominatyvinį priežodį):

Žemaitis Kukutis
Uršė maininkė (Uršės drobės)
Senoji Kuniškė
Ubago terba
Ašmenos bajoras (Ašmenos šlėkta)
Aitvaras
Vokiečių siųstinis

Paremiografinėje praktikoje tokie junginiai paprastai įeina į patarles bei išplėtinius priežodžius, rinkinio autorius taip pat komentaruose kartais pateikia pilnesnį posakį, kaip antai, aiškindamas kas yra „Ubago terba“:

[...] *Jų [elgetų] tarpe daug yra net tokių, kurie iš išmaldų susikrovė kapitalus ir galėtų padoriai be elgetavimo gyventi, bet vis tiek nemeta savo amato. Užtat teisingai lietuvių liaudis godžius žmones lygina su „neprikemšama ubago terba“³⁶.*

Rinkinyje skelbiamų patarlių bei priežodžių komentarai, aiškinimai skiriasi tiek apimtimi, tiek pobūdžiu. Pirmoji rinkinio patarlė *Genys margas, žmogaus gyvenimas dar margsnis*, gerai žinoma visoje Lietuvoje, turinti nemažai užrašymo variantų, priklausanti tarptautiniam tipui³⁷, dėmesį

36 *Raštai*, p. 537.

37 Vokiečių *Der Vogel ist bunt, das Leben noch bunter*; latvių *Dzenis raibs, bet cilvēka mūžs vēl raibāks*; lenkų *Dzięciol jest pstry, ale życie ludzkie jeszcze pstrzejsze*.

patraukia ne tik kaip poetiška rinkinio įžanga, bet ir dėl originalaus paaiškinimo – romantinės paralelės, tikėtina, paties L. A. Jucevičiaus kūrinio, kuriame genio plunksnų margumas gretinamas su žmogaus gyvenimo tarpsniais:

Argi begalima geriau ir taikliau nupiešti visus gyvenimo džiaugsmus, visus nusivylimus, nerimasčius ir kankynes, kaip palyginant juos su margu geneliu. Baltos, tyros plunksnelės – tai kūdikio nekaltybės dienos, palaimingos dienos, nežinančios rūpesčių ir nelaimių. Auksinės plunksnelės – tai jaunystės valandėlės, kada viskas auksas: [aukso gyvenimas, aukso mintys, aukso sapnai miegant ir aukso svajonės nemiegant. Bet kaipgi maža tėra tų tokių plunksnelių! Toliau eina pilkos, nešvarios. Taip pat ir jaunuolio gyvenime: per anksti šleikštulys aptemdo veidą, per anksti ateina persisotinimas džiaugsmiais, kuris jį, netekusį troškimų, atbukusį viskam, kas gražu ir kilnu, priverčia ieškoti materialinių smagumų³⁸.

L. A. Jucevičius posakio reikšmei ar kilmei paaiškinti neretai pasitelkia kitą tautosakos kūrinį: kitą patarlę, pasaką, padavimą, tikėjimą. Aiškindamas posakio *Palanga – tai ne svieto pabanga* kilmę autorius mini ir, anot jo, seniau galbūt gyvavusį priešingą posakį *Palanga – svieto pabanga*:

Kitados Lietuvoje, pagal tuometines šio krašto geografines sąvokas, matyt, buvo priežodis ar bent toks manymas: *Palanga – svieto pabanga*. Tačiau kai įsikūrė tame mieste uostas, kada lietuviai pažino užjūrio kraštus, tada pasakė: *Palanga – tai ne svieto pabanga*³⁹.

38 *Raštai*, p. 505.

39 Ten pat, 513.

Priežodis *Aš esmi neštas ir pamestas* aiškindamas bent keliais kitais priežodžiais:

Šis priežodis visiškai atitinka lenkų priežodį: *buvęs ant ratų ir po ratais* arba *tai visko matęs paukštis*. Žmonės, daug visko savo gyvenime matę, su tam tikru pasigyrimu sako: „Aš esmi neštas ir pamestas“.

Čia dar reikia pridurti ir kitą priežodį, taikomą žmonėms sukietims ir apsuksiams: *Su tuo žmogum nei rask, nei pamesk*⁴⁰.

Aiškindamas posakio *Geriaus pas Hurčiną būti bernu* reikšmę ir aprašęs galimą jo atsiradimo pagrindą, kaip papildomą iliustraciją autorius skelbia pasaką apie Hurčiną ir velnią⁴¹, o *Skendam, vokietėli* kilmė aiškinama padavimu apie Lūksto ežero vardą⁴².

Vienų patarlių bei priežodžių komentarami visai trumpi – tokių nedaug, kiti išplėtoti, neretai su papildomais ekskursais. Posakis *Guli kaip šuo ant šėko* paaiškinamas itin lakoniškai:

Priežodį *guli kaip šuo ant šėko* lietuviai paprastai taiko žmonėms šykštiems, kurie nei patys savo turtais naudojasi, nei jų užleidžia kitiems⁴³.

Kur kas dažniau matyti autoriaus siekis paskelbti kuo daugiau savo sukauptos medžiagos, nebūtinai tautosakinės ar mitologinės, bet ir etnografinės, istorinės, literatūrinės, pasidalinti savo vizijomis ir interpretacijomis. Kaip minėta, į savo rinkinį L. A. Jucevičius yra įtraukęs literatūrinės

40 Ten pat, p. 522.

41 Ten pat, p. 507. Pasakos siužetas žinomas, tačiau šlėkta Hurčinas minimas tik L. A. Jucevičiaus. Išskyrus L. Ivinskio užrašytą *Kaip Určyna bernas*, daugiau panašių posakių nėra užrašyta.

42 Ten pat, p. 529.

43 Ten pat, p. 522.

kilmės posakį *Neša kaip numirėlis savo meilingą*. Autorius jį sieja su siužetu apie žuvusį riterį, pasiėmusį mylimąją su savimi į kapą. Anot L. A. Jucevičiaus, šis siužetas išplėtotas vokiečių poeto Gotfrydo Augusto Biurgerio baladėje „Leonora“, o savo rinkinyje L. A. Jucevičius kaip iliustraciją deda baladę „Pabėgimas“ („Ucieczka“)⁴⁴.

Rinkinyje rasime ne vieną etnografinį aprašą. Aiškindamas posakio *Pasileido kaip ubago botagas* kilmę autorius išsamiai aprašo Žemaičių atlaidus, o ypač išpūdingai piešia žemaičių elgetos paveikslą:

Žemaičių elgeta yra tai ypatinga žmonių padermės atmaina: visada stamantrus, raudonas, liūdnas, kai prašo išmaldos, linksmas, kai su draugais šnekas varinėja; barzda ilga, nukarusi ant nuogos krūtinės, o plaukai pasišiaušę ir visaip susivėlę. Jo apdaras sudurstytas iš begalės lopinių (kad labiau graudintų žmones), ant pečių daugybė didelių ilgų terbų, prikrautų duonos, kurią dažniausiai pas žydą į degtinę ar pinigų išmaino; rankoj turi didelę lazdą, apkaustytą geležim, su kelių sieksnių ilgumo virve, kurios gale pritaisytas geležies rutulys arba akmuo. Ta virvė paprastai būna suvyniota, o išsivynioja tik tada, kai jos šeimininkui reikia apsiginti nuo šunų antpuolio. Lengvai kiekvienas gali suprasti, koks tai baisus prietaisas, vadinamas ubago botagas, stipraus elgetos rankoje: kai tik sodžių pasirodo, tai šunys nuo vieno pamatymo cypdami kaukdami lekia kuo greičiausiai slėptis į saugią vietą. Iš to ir priežodis:

*Pasileido kaip ubago botagas*⁴⁵.

Ne menkliau spalvingai vaizduojama ir

Varnių davatka, vėlgi įtaigos dėlei pasitelkiant net kelis palyginimus:

*Žemaičių davatka yra tai tipas, visiškai skirtingas ir nepanašus į visas kitas moteris. Sena kaip pasaulis, bjauri kaip mirtina nuodėmė, plepi kaip visos papūgos, daiktan sudėtos, jos liežuvis – tai malūno pitlius*⁴⁶. Drabužis to sutvėrimo nevalyvas, nešvarus, bjauriai dvokiantis, akys nuleistos, bet vis tiek mato viską, kas yra, ko nėra ir ko būti negali, balsas – vidury tarp pavasarinio varlės kurkimo ir netepto lietuviškų vėžėlių rato girgždėjimo. Davatka pasizįsta su visomis senomis pleperzomis – iš jų ji sužino naujienas apie visą apylinkę ir, ką sužinojusi, iš namų į namus išnešioja, ir vis su naujais pagražinimais, vis su naujais priedais; žodžiu – tai gyvas, vaikščiojantis laikraštis⁴⁷.

Visiškai pagrįsta M. Lukšienės įžvalga: „Jucevičiaus stilius dažniausiai emociingas: vienur jis egzaltuotas – romantiškas, kitur sublizga humoras ar net sarkazmas, trečiur jis sentimentalai lyriškas ir tik retkarčiais dokumentiškai konkretus ir tikslus“⁴⁸.

Kai kuriuos posakius L. A. Jucevičius sieja su tam tikrais įvykiais ar konkrečiais asmenimis, kaip antai, posakio *Raseinių Magdė* kilmė siejama su prancūzų mados atėjimu į Žemaičius:

Prancūzė Magdalena, kurios pavardės jau niekas dabar nebeatmena, buvo pirmą modistė (*marchande de mode*) Žemaičiuose. Ji atsikėlė Augusto III laikais iš Varšuvos į Raseinius. Ta nepaprasta būtybė, išsipočiusi pagal naujausią Paryžiaus žurnalą, duodanti toną visai provincijai, savo

44 Adomo Mickevičiaus baladė, žinoma pavadinimu „Baltas karžygys“.

45 *Raštai*, p. 538.

46 Pabraukta mano (D. Z.).

47 *Raštai*, 519.

48 Lukšienė, M., p. 43.

atsiradimu pakėlė labai daug triukšmo ir užjudino galvas visoms žemaitėms, kurios iš pradžių nelabai buvo jai palankios, nes visas jaunimas traukė į Raseinius nelyginant į atlaidus. Betgi vėliau smalsumas ir pliuškumas, silpnybės, bendros visoms levos dukterims, pergalėjo tą nepalankumą, ir jos pačios pradėjo lankytis: pirma tik pasižiūrėti to naujo stebuklo pasaulyje, o paskui, pamėgusios visa, ką darė ir turėjo Magdalena, pačios ėmė jos pavyzdžiu puošti ir visu kuo ją sekti, net drabužių spalvomis, elgesiu, povyza ir eisena. Lengva įsivaizduoti, su kokia nuostaba žiūrėjo liaudis į tą naują metamorfozę. Ligi tiktai pasirodydavo mergina, apsirengusi prancūziškai, paprastieji žmonės rinkdavosi pulkais, lyg kokių neregėtų stebuklų pasižiūrėti, ir sakydavo: „Pasirėdžiusį kaip Raseinių Magdė.“ Dabar tas priežodis vartojamas kitokia prasme: laisvų papročių moteris yra vadinama „Raseinių Magde“⁴⁹.

Įdomu, kad autorius į rinkinį įtraukė ir kitą labai panašios tematikos, tik kitokios formos posakį – palyginimą *Išsitaisęs kaip prancūzas*:

[...] lietuviai apie tuos žmones, kurie gyvendami ne pagal savo padėtį stotasi dideliai ponais ir, neturėdami atsakančio turto, stengiasi mėgdžioti didesnius, o ypač apdaru, pasityčiodami sako: Išsitaisęs kaip prancūzas⁵⁰.

Rinkinyje randame originalų *Telšių pliumpio* kilmės aiškinimą: jis siejamas su Telšių apskrityje gyvavusia gėrovų draugija („Lietuvių kalbos žodyne“ *Telšių pliumpis* aiškinamas kaip „apsileidėlis, ištižėlis“, o

L. A. Jucevičius bus aktualizavęs žodžio „pliumpti“ reikšmę „godžiai gerti“):

Telšių apskritis iš seno garsi žmonėmis, kurie, nors turėdami daug pilietišką teigiamybių ir pasišventimo savajam kraštui, buvo uolūs Bakcho garbintojai. Šio šimtmečio pradžioje apskrities sostinėje net buvo susikūrusi draugija, vardu „Kontubernija“, panaši į Vilniaus „Triubočių“ broliją (žr. „Wiadomości Brukowe“). Sąmojingos eilės apie tą Kontuberniją, parašytos bevardžio autoriaus (rodos, kunigo Valiūno), yra laikraštyje „Dziennik Wilenski“ 1817 m. Ta draugija jau seniai iširo, bet jos garsas ir jos narių garsas išliko tame posakyje: *Telšių pliumpis*⁵¹.

Mitologinės tematikos posakiai autoriaus siejami su senaisiais tikėjimais, sakmėmis, kartais aiškinami originaliai, kartais sekant ankstesniais tos tematikos veikalais, kas nebūtinai atitinka tautosakos paliudytus faktus ar šiuolaikinę mitologijos sistemą. Rinkinio posakiuose iš mitinių būtybių dažniausiai minimas velnias, kipšas: *Kavojasi kaip kipšas nuog perkūno; Laksto kaip kipšas po jaują; Nežiūrėk per skylę, bet pamatysi velnią*. Kaip reti, originalūs posakiai minėtini *Ilgai prausiasi kaip saulė; Raudonas vaikelis; Uždek žalčio žvakę, o susirinks žalčiai*. M. Lukšienės teigimu, pastaruoju posakiu perteiktas tikėjimas minimas ir A. Briuknerio leidinyje „Starożytna Litwa“ („Senovės Lietuva“, p. 113), tačiau neatmestina galimybė, kad A. Briukneris galėjęs tikėjimą perimti iš L. A. Jucevičiaus⁵². Posakio kilmė aiškinama taip:

49 *Raštai*, p. 511.

50 Ten pat, p. 521.

51 Ten pat, p. 510.

52 Ten pat, p. 653.

Yra taip liaudies manoma, kad kai senas žaltys numiršta (lietuviai niekad apie žaltį nesako nudvesia, bijodami fetišo keršto), reikia surinkti jo taukus ir nulieti iš jų žvakę. Kas turi žalčio lajaus žvakę, tas, sako, yra apsidraudęs nuo visokių negandų. Mat, jei apipuola jį kokios bėdos, pakanka tik ją uždegti, ir tučtuojau iš visos Lietuvos visi žalčiai su savo karaliumi priešaky atbėga į pagalbą. Tasai manymas ir yra buvęs šaltinių priežodžiui „uždek žalčio žvakę, o susirinks žalčiai“⁵³.

Posakį apie ilgai besiprausiančią saulę L. A. Jucevičius laiko būdingu pajūrio regionui:

Baltijos pajūrio liaudis mano, kad saulė kiekvieną dieną maudosi jūros vandenyse, užtat taip skaisčiai šviečia. O jei kurią dieną apsiniaukę, tai sako, kad „saulė patingo išsi-maudyti“. Tada, o labiausiai per darbymetę, kai šiluma reikalinga, kad šienas ar javai džiučių, meldžiasi, prašo dievą, kad palieptų saulei nusiprausti. Dar mano, jog vasarą žmonių veidai įdegę, kad saulė iš pavydo (saulė lietuviškai moteriškos giminės), idant niekas už ją nebūtų gražesnis, pabarsto visus rusvais milleliukais, smulkiais smulkiais, randamais jūros dugne. Iš to manymo atsirado priežodis:

*Ilgai prausiasi kaip saulė*⁵⁴.

M. Lukšienės, komentuodama šį palyginimą, rašė: „Saulės prausimosi motyvas lietuvių tautosakoje neužtiktas. Tačiau kitų tautų pajūrio gyventojams pažįstamas. Pvz., latvių liaudies dainose saulė prausiasi mergelių būryje“⁵⁵. D. Razauskas, minėdamas saulės prausynas, taip pat cituoja latvių

dainos fragmentus, pvz.: ...Tās upītes maliņā / Dieva dēli pirti taisa. / Tur Saulīte pērties gāja... „Ant tos upēs kranto / Dievo sūnūs pirtī kūrē. / Ten Saulutē pertis ējo“ BDS, Nr. 33770⁵⁶. Taip pat jis mini T. Narbuto teiginį, kad prieš leisdamasi saulė pasinerdavusi nusimaudyti, ir J. Lasickio – apie žaibo ir griausmo motiną, prausiančią pavargusią saulę pirtyje (maudyklėje)⁵⁷. Be L. A. Jucevičiaus paskelbto posakio, lietuvių patarlių bei priežodžių duomenų bazėje eLPP randame tik vieną panašų – Čiutnijasi prieš naktį kaip saulės marti (LTR 2102(72), Viduklė, 1939 m.), dar vieną – „Lietuvių kalbos palyginimų žodyne“: *Ilgai prausiasi kaip saulė mariose* VLPŽ 237. Pasak, D. Razausko, apie naktį į marias nusileidžiančią Saulę, kuri ten maudosi ir ilsisi, duomenų turėjęs J. Balys⁵⁸.

Aitvarą L. A. Jucevičius, sekdamas Teodoru Narbutu (tai yra jo paties nurodyta), aprašo kaip „vyriško pasileidimo dievaitį, arba sugulovą, incubus“. Šis užpuldinėjęs miegančias moteris, būnęs už tvorų, todėl ir vadinąsis aitvaru – užtvorininku. Aitvaras vagiās iš senų šeimininkų gėrybes ir nešās „pamiltoms jaunoms moterims“.

*Lietuvių liaudis posakį „aitvaras“ taiko tiems, kurie iš savų ar svetimų namų daiktus išneša ir žydui už degtinę atiduoda. Užtat žodžiai kručas ir aitvaras yra vienareikšmiai. Kručas – tai tas, kas vaginėja smulkius daiktus, ypač valgomuosius, pavyzdžiui, sūrius, kiaušinius, pieną, mėsą ir t.t. Pavadinimas vagis taikomas tikrai dideliems piktadariams*⁵⁹.

56 Razauskas, D. Iš baltų mitinio vaizdymo juodraščių: Saulė. *Liaudies kultūra*, 2012 Nr. 3 (144), p. 25.

57 Ten pat.

58 Ten pat.

59 *Raštai*, p. 542.

53 Ten pat, p. 527.

54 Ten pat, p. 522.

55 Ten pat, p. 653.

Sprendžiant iš tautosakos duomenų, šiuolaikinėje mitologijoje ne dievų, o mitinių būtybių kategorijai priskiriamas aitvaras vargu ar sietinas su sloučiu, be to, lietuvių aitvarui nebūdingas seksualumas, kurį mini priežodžių rinkinio autorius⁶⁰.

L. A. Jucevičiaus frazeologinio įvardijimo Šatrijos ragana kilmės aiškinimas atitinka paplitusius padavimus ir tikėjimus apie raganas, besirenkančias ant šio („pas Šatrijos kalną kitąkart labai ten tos raganos žiburiavusios Švento Jono naktį ir visai rėkavę“⁶¹; „...bernas slūžijęs pas tokias raganas ir pamatęs, kad jo gospadinė ir jos duktė susivirinusios puodelį tokių žolių ir švento Jono vakare su tom žolėm pasitėpusios pažastis ir par kaminą abidvi išlėkusios. Ir jis teip pat iš to puodelio pasitėpęs sav pažastis – ir jis par tą patį kaminą fort ir išlėkęs! Ir pasijutęs tiktai besąs ant Šatrijos kalno“⁶²) ir kitų kalnų. Pasak Radvilės Racėnaitės, raganų ant kalnų vaizdinys veikiausiai bus paveiktas „krikščioniškos demonologijos tikėjimų apie raganų rinkimąsi į puotą su velniais kalvų viršūnėse“⁶³. Šiuo atveju originalus raganos, senos negražios moters, siejimas su konkrečiu vietovardžiu ir „vyriškas“ pašmaikštavimas, kam toks įvardijimas labiau tiktų:

Šatrija, toksai kalnas Žemaičiuose, yra lietuviams tas, kas „Lysa gora“ kalnas lenkams, Šv. Jono naktį, taip mano liaudis, visos raganos, pasitėpusios pažastis tepalu, gamin-

tu iš visokių žolių, joms vienoms težinomų, skrenda į Šatrijos kalną ir ten puotauja, šokdamos su velniais ir gerdamos nekrikštytų kūdikių kraują. Kad galėtum tapti ragana, reikia būti bjauriai ir senai (nors jaunos ir gražios gal daug labiau yra vertos to garbaus titulo). Užtat senos bobos dažniausiai ir yra vaišinamos tuo posakiu: Šatrijos ragana⁶⁴.

Išvados

Solidi laiko perspektyva suteikia galiomybę į L. A. Jucevičiaus paremiografinį palikimą pažvelgti nauju žvilgsniu – nekritikuojant dėl galbūt kartais gerokai egzaltuoto romantinio polėkio ir entuziazmo, dėl tolimų ekskursų, nuklįstančių nuo skelbiamos medžiagos tematikos, dėl nenuoseklumo, subjektyvumo ar neautentiškumo. Į L. A. Jucevičiaus „Lietuvių liaudies priežodžius“, vos 44 posakių rinkinį, vertėtų žvelgti kaip į paremiografinį reiškinį, svarbų lietuvių paremiologijos ir paremiografijos raidai, papildžiusį lietuvių pareminį fondą, prisidėjusį prie lietuvių žodinio paveldo išsaugojimo ir sklaidos. Ši pirmoji lietuvių patarlių bei priežodžių knyga tebestebina savo originalumu – tiek rečiau vartojamais, dažnai lokalumo žymę ar sąsajų su mitologija turinčiais posakiais, tiek išsamiais komentarais, pasitelkiant kitų žanrų bei rūšių tautosaką, mitologiją, etnografinius faktus, literatūros kūrinius. Galėtume tik apgailestauti, kad kiti to meto patarlių bei priežodžių skelbėjai nepasėkė L. A. Jucevičiaus pavyzdžiu ne tik kaupti ir skelbti, bet ir aiškinti patarlių bei priežodžių reikšmę, kilmę, vartosenos

60 Razauskas, D. Iš baltų mitinio vaizdino juodraščių: Aitvaras, *Liaudies kultūra*, 2008, Nr. 6, (123), p. 12.

61 KbŽA 177.

62 BsTB 12 203-14 (http://www.aruodai.lt/index.php?option=com_wrapper&Itemid=31)

63 Racėnaitė, R. Ragana lietuvių stebuklinėse pasakose: tautosakiniai ir mitologiniai vaizdinio ypatumai. *Sovijus*, 2022, t. 10 Nr. 2, p. 44.

64 *Raštai*, p. 512.

aplinkybes. Tokie kontekstiniai duomenys ilgainiui darosi vis svarbesni sprendžiant senųjų patarlių semantikos problemas ir gilinantis į tarpžanrines tautosakos sąsajas. Lenkiškai parašyta knyga, lenkų ir rusų kalba publikuoti straipsniai, skirti lenkiškai ir rusiškai kalbančiai visuomenei, anuomet buvo neabejotinai svarbūs sklaidos požiūriu. Intarpai lietuvių kalba, gana retas reiškinys to meto Rusijos imperijos lenkiškoje bei rusiškoje periodinėje spaudoje, tikėjime, prisidėjo prie anuometinės lietuvių tautinės savimonės stiprinimo. Ne mažiau svarbu ir tai, kad šių dienų tyrėjui L. A. Jucevičiaus „Przysłowia ludu litewskiego“ atsiveria ir kaip mitologijos tyrimams išskirtinės ir vertingos medžiagos teikiantis šaltinis.

Literatūra

- Burba, D. Švenčionių vikaras Liudvikas Adomas Jucevičius: dvasininko aplinka ir mokslinė-publicistinė veikla. *Knygotyra*, 2022, t. 79, p. 20–47 (prieiga per internetą <https://www.zurnalai.vu.lt/knygotyra/article/view/30488/29472>)
- Grigas, K. Kai kurios patarlių prasmų mįslės. *Tautosakos darbai*, 2001, t. 15 (22), p. 103–120.
- Jurkowska, M. Kultura ludowa w twórczości ks. Ludwika Adama Jucewicza i Jana Ludwika Żukowskiego. *Zagadnienia bilingwizmu*. Seria I: *Dwujęzyczni pisarze litewscy i polscy*, redakcja naukowa tomu Andrzej Baranow i Jarosław Ławski. Białystok–Vilnius, 2017, p. 205–222.
- Kraszewski, J. I. Przysłowia ludu litewskiego zebrał i objaśnił ks. Ludwik Adam Jucewicz (rec.). *Tygodnik Petersburski*, 1840, Nr. 32, p. 166 (prieiga per internetą <https://crispa.uw.edu.pl/object/files/323680/display/Default>).
- Lietuvių kultūros veikėjų laišakai J. I. Kraševskiui*, parengė Genzelis, B. Vilnius: Mokslas, 1992, p. 34–35.
- Niektóre przysłowia ludu litewskiego. Z rękopisów Ludwika z Pokiewia*. Pisma rozmaite wydawane przez T. D., Wilno, 1838, p. 57–68.
- Lukšienė, M. Liudvikas Adomas Jucevičius [Įvadas], L. A. Jucevičius. *Raštai*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1959, p. 5–52;
- Niektóre przysłowia ludu litewskiego. Z rękopisów Ludwika z Pokiewia. *Zbiernacz Literacki*, 1838, t. 4, 19 paździcznika, Nr. 18, p. 137–142.
- Obychai, igry, poslovice i predanija litovskie (sʹ polʹsk. V. R.). *Synʹ Otechestva*, 1839, t. 11, Otdelʹ 3, p. 112–147.
- Racėnaitė, R. Ragana lietuvių stebuklinėse pasakose: tautosakiniai ir mitologiniai vaizdinio ypatumai. *Sovijus*, 2022, t. 10 Nr. 2, p. 36–54.
- Razauskas, D. Iš baltų mitinio vaizdymo juodraščių: Aitvaras, *Liaudies kultūra*, 2008, Nr. 6 (123), p. 8–25.
- Razauskas, D. Iš baltų mitinio vaizdymo juodraščių: Saulė. *Liaudies kultūra*, 2012, Nr. 3 (144), p. 16–41.
- Vaicėkauskas, A. Lietuvių etnografijos pradininkas. *Darbai ir dienos*, t. 28, 2001, p. 193–199.
- Vėlius, N. Liudvikas Adomas Jucevičius (1813–1846). *Lietuvių mitologija*, t. 1, Vilnius: Mintis, 1995, p. 165–169.

Šaltiniai:

- BDS – Krišjāņa Barona Dainu skapis (prieiga per internetą: <http://www.dainuskapis.lv>).
- BsTB – Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka, 2004,
- eLPP – elektroninis sąvadas „Lietuvių patarlės ir priežodžiai“ (prieiga per internetą: <https://archyvas.lti.lt/elp/lt>).
- KbŽA – *Žemės atmintis: lietuvių liaudies padavimai*. Parengė B. Kerbelytė. Vilnius: LLTI, 1999, 254 p.
- LTR – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštynas.
- VLPŽ – *Lietuvių kalbos palyginimų žodynas*. Sudarė K. B. Vosylytė, Vilnius: Mokslas, 1985.